

О. М. МОЛЯВКО,
кандидат юридичних наук

ЯРОСЛАВНА МИКОЛАЇВНА ШЕВЧЕНКО (1932–2017)

Ярославна Миколаївна Шевченко народилася 22 жовтня 1932 р. у місті Києві. Батько – Микола Лукич Черниш, службовець, мати – Олена Логвинівна Черниш (Кохічко – до шлюбу) – присвятили своє життя родині.

Школу Я. М. Шевченко закінчила зі срібною медаллю у 1950 р. Тоді ж вступила на юридичний факультет Київського державного університету (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Навчалася в університеті із завзяттям – мала найвищі оцінки, захоплювалась студентською науковою роботою, брала участь у громадському житті факультету.

Після закінчення університету – у 1955 р. – працювала за фахом на підприємствах. Оскільки університет закінчила з відзнакою, не полишала мрії пов'язати свою долю з науковою діяльністю. У 1959 р. вступила до аспірантури на кафедру цивільного права юридично-економічного факультету Університету.

Як на виробництві, так і під час навчання в аспірантурі та, власне, і в подальшому Я. М. Шевченко брала активну участь у громадській діяльності. Так, протягом значного часу була редактором факультетської, а потім – інститутської фахової газети, відповідала за шефство над дитячою колонією, була секретарем лекторського бюро відділення товариства факультету з поширення наукових знань.

Роботу над дисертаційним дослідженням Я. М. Шевченко виконувала у колективі видатних цивілістів – Г. К. Матвєєва, С. Н. Ландкофа, П. Д. Індиченка. Захист, який відбувся у 1964 р., пройшов успішно й тема дослідження – «Відповідальність за шкоду, заподіяну дітьми» – залишилась предметом її інтересу на все життя.

У 1963 р. Я. М. Шевченко за конкурсом обійняла посаду молодшого наукового співробітника Сектору держави і права Академії наук зі спеціальності «цивільне право» у Відділі вивчення причин і розробки заходів запобігання злочинності.

У цей період вона продовжує активну наукову та громадську роботу, багато публікується. З-під її пера вийшли понад 30 робіт, присвячених проблемам відповідальності неповнолітніх. Крім наукових, нею проводились також соціологічні дослідження. Також вона була членом робочої комісії з розробки проекту Кодексу про шлюб та сім'ю (1965–1969 рр.), який був прийнятий Законом від 20.06.1969. За цю роботу була відзначена грамотою Юридичної комісії при Раді Міністрів. Згодом склала проект постанови Пленуму

Верховного Суду, який значний час послуговувався керівним матеріалом для правозастосування з питань шлюбу та сім'ї.

1968 р. опублікована монографія Я. М. Шевченко «Гражданско-правовое положение несовершеннолетних», яка була відзначена позитивним відгуком у французькому журналі «Revue internationale de droit compare».

Я. М. Шевченко володіла польською мовою та публікувалася у Польщі. Відомо, що 1969 р. Варшаві опублікована її стаття про майнову відповідальність неповнолітніх (обсяг 1,5 друк. арк.).

У 1972 р. брала участь у міжнародному конгресі у Франції. Тема конгресу: «Кримінально-правові заходи охорони жінок та молоді і їх трансплантація у соціальні заходи». Вона гідно представляла країну на цьому заході, поширювала інформацію про наукову роботу, яка здійснювалася у цьому напрямі в межах наукових досліджень Національної академії наук.

Також у цей період Я. М. Шевченко брала участь у роботі над Конвенцією про права дитини, що свідчить про її високий науковий авторитет та відповідний багаж знань.

До її професійних здобутків цього часу також належить робота над проектом Цивільного процесуального кодексу; постановами пленумів Верховного Суду «Про практику судів по вирішенню у цивільному процесі цивільних позовів про відшкодування шкоди, спричиненої злочином та з безпідставного збагачення», а також «Про судові рішення».

У 1982 р. Я. М. Шевченко захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Теоретичні проблеми правового регулювання цивільної відповідальності неповнолітніх за правопорушення». Публічний захист пройшов блискуче – пошукувач вже була відомим фахівцем і її виступи привертали увагу наукової громадськості.

Цього ж року Я. М. Шевченко отримала ювілейну нагороду – медаль «На честь 1500-ліття Києва», чим відзначені її наукові досягнення як знаної вченої та громадського діяча.

У 1983 р. вона підготувала доповідь від імені України про виконання Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, яку представляла на засіданні 2-ї сесії Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок ООН у Нью-Йорку. Доповідь була зроблена англійською мовою, викликала значний інтерес, доповідачка відповідала на запитання, давала публічні інтерв'ю, пресконференцію. Ця подія була відзначена у вітчизняній пресі.

У цей же період тривала спільна з А. Я. Светловим робота над Висновком з правових аспектів проблем штучної інсемінації, що поклало початок правового врегулювання в Україні штучного запліднення та сурогатного материнства.

Я. М. Шевченко залучалась консультантом Президії Верховної Ради, членом науково-консультативної ради Верховного Суду, головою секції науково-координаційної ради «Закономірності розвитку держави, управління та права» Академії наук, членом спеціалізованої вченої ради по захисту канди-

даських і докторських дисертацій, членом правової колегії Вищої атестаційної комісії України.

У 1986 р. вона представляла Україну на юридичному симпозиумі «Конституційні принципи рівності чоловіків і жінок» в Японії (Токіо).

З 1989 р. Я. М. Шевченко очолює відділ проблем цивільного та трудового права Інституту держави та права. Це період розбудови національного законодавства України і наукові дослідження набувають особливої актуальності. Відділ під її керівництвом працює над розробкою концепції розвитку юридичного забезпечення прав особи, що включає у себе дослідження питань власності, охорони усього спектру конституційних прав громадян, розробляються проблеми сімейного права.

Я. М. Шевченко була академіком Академії правових наук.

Указом Президента України Ярославні Миколаївні Шевченко присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки і техніки (диплом № 362 від 12.03.1993 р.).

Протягом 1993–1995 рр. була членом робочої групи з підготовки проєктів Цивільного і Сімейного кодексів України. Вона дуже пишалася своєю участю у цій роботі та надавала їй особливого значення. Також брала участь у розвитку цивільного та сімейного законодавства шляхом розробки законопроєктів, узагальнення практики застосування законодавства. Узяла участь у розробці понад 80 законодавчих актів.

У цей період за редакцією Я. М. Шевченко авторським колективом відділу опубліковано ряд монографій і підручників – «Розвиток цивільного і трудового законодавства в Україні» (1999). У 2000 р. удостоєна премії Президії Національної академії наук України імені М. П. Василенка за цикл наукових праць «Проблеми розвитку цивільного і трудового права в умовах формування ринкової економіки».

До значних наукових і популярних праць також належать такі, як: «Договір у цивільному і трудовому праві» (2000 р.), «Цивільне право»: Академічний курс (2003 та 2006 р.), «Коментар Цивільного кодексу України» (2004 р.), «Актуальні проблеми цивільного права і цивільного процесу в Україні» (2005 р.), «Еволюція цивільного законодавства України» (2007 р.), «Суб'єкти цивільного права України» (2009 р.), «Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб у цивільних правовідносинах» (2011 р.), довідники, посібники тощо.

Викладацька діяльність Я. М. Шевченко пов'язана з Київським університетом і Київським торговельно-економічним інститутом, Національною академією управління, Соломоновим університетом, Київським університетом туризму, економіки і права, Чернівецьким національним університетом. За плідну наукову та викладацьку роботу у 1995 р. їй присвоєно звання професора.

Майже усе своє життя Ярославна Миколаївна присвятила Інституту держави і права НАН України. Сюди вона прийшла молодим вченим і пройшла

великий шлях зростання і вдосконалення. Почавши з посади молодшого наукового співробітника, вона, займаючись цивілістикою, йшла до створення свого відділу (1982), поглиблюючи свої компетенції та єднаючи навколо себе колектив однодумців та соратників.

Особливого значення вона надавала підготовці наукових кадрів, мала багато учнів і послідовників. Під її керівництвом докторами наук стали 4 пошукувачів, захищено 26 кандидатських дисертацій.

Значний науковий внесок Я. М. Шевченко не залишився не поміченим державою – вона була повним кавалером Ордена княгині Ольги.

Я. М. Шевченко була мудрим, ефективним і демократичним керівником – у відділі панувала творча, дружня атмосфера, яка сприяла результативності роботи відділу. Оскільки Ярославна Миколаївна була щасливою у шлюбі та мала дружну родину, у колективі вона також уміла замотивувати людей на досягнення результату, отримання задоволення від спільної праці, колективних досягнень.

Ярославна Миколаївна була багатогранною особистістю, багато читала та мала виключний літературний смак, любила поезію. На засіданнях відділу панувала дружня, творча атмосфера, працівники почувалися членами наукової родини, створеної очільником.

2013 р. Я. М. Шевченко пішла з Інституту за власним бажанням. Віддавши йому 50 плідних років, завершила свій творчий шлях. Її доробок становить майже 250 публікацій. Її внесок у авторитет Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України складно переоцінити – вона робила установу званою у міжнародних колах і серед наукової громадськості як східних, так і західних країн. Улітку 2017 р. Ярославни Миколаївни не стало. Сумуючи за нею як за особистістю, не можна не відмітити, що її життя було яскравим, натхненним і плідотворним, що свідчить про те, що часи завжди однакові, й люди, які прагнуть досягти та створити, завжди домагаються свого.